

7. BÖLÜM TASAVVUF

KONULAR

- Tarikat
- Tarikatın Kaynağı
- Tarikata Girmek
- Şeriat
- Şeriatın Temeli
- Şeriatın Tarihi
- Bidat ve Hurafeler
- Bidatlara Örnekler
- Hurafelere Örnekler
- Biat

• Tarikat

Arapça bir kelimedir. Sözlükte yol anlamına gelir. Tarik, Kur'ân-ı Kerîm'in Nisâ suresi, 168-169. ayetlerde kelime olarak geçmektedir.

Tasavvufta ise tarikat, gerçeğe varma, Allah'a ulaşma yolunu ve şeriatın zahirî ve bâtinî yönünü yaşayan bir mürşide intisap edenin gideceği yer anlamında kullanılmıştır.

Bu yol boyunca yapılan yolculuk bir şeyhin öncülüğünde gerçekleşir. Her tarikatın öncüsü tarafından belirlenen birtakım kuralları vardır. Hicri 6. miladi 12. yüzyıldan itibaren kurulmuş çok sayıda tarikat vardır. Bunlar zamanla birçok kollara ayrılarak günümüze kadar gelmişler ve İslam dünyasına yayılmışlardır.

Mutasavvıflara göre Allah'a ulaşan yollar sayısızdır. Esas olan Allah'a yönelme ve Allah'ın şeriatı çerçevesinde yürümektir. Mesela Kâbe'ye yönelmek gibi. Herkesin yönü kıbledir. Ama kimi doğuda, kimi batıdadır. Hedef ve yol çok önemlidir. Kur'ân-ı Kerîm'de: **"Bizim yolumuzda cihat edenleri biz yollarımıza mutlaka ulaştırırız."** (Ankebût suresi 69. ayet) buyurulmaktadır. Yani yol ve hedef sadece ve sadece Allah'ın olmalıdır.

Tarikatlar, kuruluşlarından itibaren büyük hizmetler görmüş ve çok değerli insanların yetişmelerine vesile olmuşlardır. Ayrıca yalnız dinî ve tasavvufî bir kuruluş olarak kalmayıp sosyal, siyasi, kültürel, sanatsal faaliyetlerde de en güzel örnekleri vermişlerdir.

Ancak 20. yüzyılın sonlarına doğru fonksiyonlarını kaybederek, içten ve dıştan gelen hücumlarla asli görevlerini yapamaz duruma getirilmiştir.

• **Tarikatın Kaynağı**

Kaynağını Kur'an ve sünnetten alan tarikatlar, İslam'ın başlangıcında isim olarak yoktu. Fakat yapılan vazifeler kurumsallaşmamış olsa bile İslamiyet'in ilk yıllarında dinin içinde bir bütün olarak vardı. Sonraları genişleyerek kurumsallaştı ve tarikatlar hâline geldi. Fıkıh, tefsir gibi diğer ilimlerin de bu isimleri sonradan almış oldukları gibi.

Kuralları, yöntemleri az çok farklı olsa da bütün tarikatlarda esas ve ortak kural şeriat dairesinde Allah'ı zikretmek, çile, seyrü sülûk ve murakabedir. Şeriat dairesinin dışına çıkan tarikatlar hak tarikatlar olarak kabul edilemezler.

• **Şeyh:** Tarikat liderine şeyh veya mürşit denir. Şeyh veya mürşit; İslami eğitim almış, irşat yetkisine ve yeteneğine sahip olmalıdır. İrşad yetkisi ve yeteneğine sahip olmadan irşad yetkisi verilmez. İlim ve şeriat bilgisi lokomotif çalıştıran yakıt gibidir. O olmadan lokomotif çalışmaz ve o lider de vagon durumuna düşer. Çünkü kendisinde onu hareket ettirecek yetenek olmadan insanları peşinden nasıl götürebilir?

Sâlihlerle beraber olmak, onların ilim ve feyzlerinden istifade etmek dinen emredilen bir ölçüdür. Müslümanların cemaatleşmeleri ve bilgili kişilerden istifade etmeleri lazımdır. Bunun için teşkilat kurmak ve bu görevi yerine getirmek gerekir.

Şeyhe uymaya intisap denir. Fazıl bir şeyhin ilim ve feyzinden istifade etmek için ona intisap etmek güzeldir. Ama bu farz ve vacip gibi emirler değil bir faziletidir. Bir şeyhin söylediklerine ilim, akıl, mantık ve şeriat süzgecinden geçirilerek uyulması tavsiye edilir. Ama unutulmamalıdır ki, şeyh de vahye dayanmadığı için hata ve yanlışlık yapabilir. Ölçümüz kitap ve sünnettir.

• **Tarikata Girmek**

Tarikata girmek farz, vacip veya sünnet değildir. Sadece insan, kâmil bir mürşit bulursa ondan istifade edebilir. Nitekim hiçbir sahabenin tarikatı yoktu. Hepsi Resûlullah'tan öğrendikleri gibi yaşarlardı. Ancak mürşid-i kâmil bir zattan ders alıp istifade etmek de güzeldir.

Mürşid-i kâmil olmanın şartları

1. İslami ilimlere sahip olmak, ayet ve hadisleri okuyarak onlardaki şeri ahkâmı anlatabilecek seviyede Arapçaya vakıf olmak.
2. İlmiyle amel etmek.
3. Tarikatı değil, cemaati esas alarak İslami birliği sağlamayı hedef almak.
4. Emr-i bil ma'rûf, nehy-i anil münker yaparak İslam'ın topyekün yaşanmasına çalışmak.

• Şeriat

Şeriat: Sözlükte, insanı bir ırmağa, su içilecek bir kaynağa erİştiren yol anlamına gelmektedir.

İstılâhta, ayet, hadis ve icmaya dayanan ilahî kanun, emir ve yasakların toplamı demektir.

Şeriat, din, dinin amele ilişkin hükümlerinin bütünü, dinin dışı yansıyan görüntüsü ve dünya ile ilgili hükümlerin tamamına verilen isimdir. Şeriat, din ile eş anlamlı da kullanılır. İsâ (a.s.)'ın şeriatı, Mûsâ (a.s.)'ın şeriatı, Muhammed (s.a.v.)'in şeriatı gibi. Buna göre İslam şeriatı denildiği zaman, Allah'ın Hz. Muhammed (s.a.v.) aracılığı ile insanlara gönderdiği İslam dini ve özellikle amele ilişkin hükümleri anlaşılır.

Şâri': Şeriat yapan, kanun koyan anlamına gelir. İslam'da şeriatın hakiki sahibi, kanun koyan ancak Allah'tır. O'na "**Şâri'-i hâkim**" veya "**Şâri'-i mübîn**" denir. Peygamberimiz O'nun tebliğcisi ve mecazen de Şâri'dir. Çünkü o da peygamber olarak Kur'an'ın hükümlerini tamamlayıcı esaslar getirmiş ve yeni hükümler koymuştur. Ancak onun koyduğu hükümler vahyin kontrolü altında olup, ondan vahye aykırı bir söz veya fiil meydana gelmez. Peygamber Allah tarafından görevli olduğu için boş söz söylemez. (Necm suresi, 3-4. ayetler) İnsan olarak yanılırsa vahiyle düzeltilmiştir. Yanlış veya değişmesi gereken hüküm varsa yerine vahiy gelip onun yerini almıştır. Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.): "**Sonra seni bu işte apaçık bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy. Hakkı bilmeyenlerin heva ve heveslerine uyma!**" (Câsiye suresi, 18. ayet) buyuruyor.

• Şeriatın Temeli

Şeriatın 4 kaynağı vardır: Bunlardan Kitap ve sünnet vazgeçilemez temel kaynaktır ve icma ile kıyas da bu ikisine uymak zorundadır. Şeriatın kaynakları şunlardır.

1. Kitap
2. Sünnet
3. İcma
4. Kıyas

Kitap: Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'dir. Cebrâîl (a.s.) vasıtasıyla son peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e gönderilmiştir. Zaman zaman, olayların durumuna göre gönderilen Kur'ân-ı Kerîm 23 senede tamamlanmış ve ayetler geldikçe vahiy kâtipleri tarafından yazılmıştır. Aradan uzun zaman geçmeden Hz. Ebû Bekir (r.a.) devrinde de ayetler bir araya getirilip tek kitap hâlinde günümüze kadar aynı şekliyle korunmuş ve ezberlenerek de okunmuştur.

Sünnet: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in İslam'ı anlatışıdır. Sünnet Peygamberimiz'in sözü, fiili (yapması) veya takriri (susarak bir konuya olur vermesi) olmak üzere üç çeşittir.

Kıyas: Kitap ve sünnette olmayan yeni konuları kitap ve sünnetteki delillere benzeterек hüküm vermektir. Mesela, Kur'ân-ı Kerîm'de hamr (şarabın haram olması) vardır. Lakin diğer içkilerin haramlığı yazılı olarak yoktur. Diğerlerinin haramlığı da buradan benzetme yapılarak kıyas yoluyla sabit olur.

İcma: Kitap ve sünnette olmayan yeni bir konu üzerinde sahabenin ittifak etmesidir. Çünkü Peygamber dönemine en yakın ve Peygamberimiz'den ders almış, haklarında Kur'ân-ı Kerîm'in "Allah onlardan razı oldu." diyerek övgüsü bulunan sahâbîlerin ittifakı da delil olarak alınmıştır.

Bir hükmün İslami özellik taşıması bu kaynaklardan birisine dayanmasına bağlıdır. Bu dört delilden esas olanları da kitap ve sünnettir. İcma ve kıyas kitap ve sünnetten çıkarılır. Bu dört esas delilin dışında da şeri deliller adı verilen tali deliller de vardır ve müctehitler bunlara da itibar etmişlerdir.

1. İstihsan, 2. Maslahat, 3. Örf, 4. Önceki şeriatlar, 5. Sahabenin sözü
6. İstishap gibi

Şeriat hükümlerinin dayandığı asli ve tali delillerin bilimsel münakaşası yapılarak, İslam dünyasındaki yorum farkından kaynaklanan görüş ayrılıkları giderilebilir. Çünkü esas kaynak Kur'ân-ı Kerîm, İslam toplumunun en sağlam yol gösteren ilahî kitabı olarak hiç değişmeden bugüne kadar gelmiştir. Yüce Allah, iyi niyetle ve ihlasla ayet ve hadisleri açıklayanların idrak, anlayış ve ufuklarını açar. Bozguncu ve kötü niyetle yorum yapmaya kalkışanların da ufuklarını daraltır ve saptırır. (İsrâ suresi, 9; Kısas suresi, 56; Âl-i İmrân suresi, 7; A'râf suresi, 146. ayetler)

İslam'ın amele yönelik esaslarını kapsayan şeriat hükümleri, fıkhi kaynaklarda üç ana kısma ayrılır:

1. İbadetler, 2. Muâmelât, 3. Ukûbât,

- İbadetler, genel olarak Allah'ın hoşnut ve razı olduğu her çeşit ameli kapsamına alır. Namaz, oruç, hac, zekât, kurban, cihat gibi ameller bu kısma girer.

- İnsanlar arasında olan medeni, ticari, ekonomik ve sosyal bütün ilişkileri, insanların devletle ve devletin insanlarla olan münasebetleri muâmelât bölümüne girer. Sulh ve ceza hukuku ise ukûbât bölümünde ele alınır.

• Şeriatın Tarihi

Bütün dinlerin şeriatı kendi peygamberleri zamanında tamamlanmış ve son peygamber Muhammed (s.a.v.)'in getirdiği şeriatla diğer şeriatları da içine alacak şekilde son bulmuştur. İslam şeriatının tamamlanması iki devrede olmuştur:

1. Mekke Dönemi

Bu dönemde Müslümanların sayısı az ve henüz kendilerini savunacak düzenli bir güce sahip olamadıkları için şeriatın dünyaya ve devlet düzenine ait hükümlerini uygulamaya imkân yoktu. Bu yüzden Mekke'de inen ayet ve surelerde daha çok inanç, ibadet, ahlak ve fazilet konuları yer almış ve geçmiş milletlere ait ibret verici kıssalar anlatılmıştır. Bu dönem 13 yıl sürmüştür.

Kur'an-ı Kerim'in yaklaşık % 70'i bu dönemde nazil olmuştur.

2. Medine Dönemi

Bu dönemde artık Müslümanlar güç kazanmış ve devlet imkânına sahip olmuşlardır. 10 yıl süren bu dönemde hac, zekât, kurban, cihat, evlilik, siyaseti, boşanma, nafaka, miras, tarım, asli ve ceza hukuku müeyyideleri, fert ve devlet ilişkileri gibi devlet düzeni içerisinde yaşayan bir toplum için gerekli olan bütün şeri hükümler gelmiştir. "Bugün sizin dininizi tamamladım." (Mâide suresi, 3. ayet) ayeti ile İslam şeriatı tamamlanmış ve bugüne kadar hiç bozulmadan gelmiştir. Çünkü şeri kaynaklarımız kitap, sünnet, kıyas ve icma yolumuzu daima aydınlatmış ve doğru yürümemize ve düşünmemize vesile olmuştur. Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de: "Muhakkak ki, o Kur'an'ı biz indirdik ve muhakkak biz koruruz." (Hicr suresi, 9. ayet) buyurmaktadır. Onun için İslam şeriatının esas kaynakları değişmeden ve kaybolmadan bugüne kadar geldiğinden bir eksiklik ve bir bozulma olmamıştır. Ama diğer semavi dinlerin kitaplarının asılları zamanla ve tarih içinde çeşitli şekillerde kayboldukları için zaten hükmü Kur'an'la neshedilen ahkamları da geçerliliğini ve doğruluğunu kaybetmişlerdir.

• Bidat ve Hurafeler

Bidat: Sözlükte, daha önce mevcut olmayan, sonradan ortaya çıkan amel ve inançlardır.

Istılahta, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashâbı dönemlerinde görülmeyip, onunla amel edilmeyen, hatta benzeri olmayan ve İslam'dan olmadığı hâlde sonradan ortaya çıkıp, ibadet kabul edilen ve aslında kitap (Kur'an) ve sünnete aykırı olan görüş ve amellerdir.

Kapsamı: Bidatın kapsamı hakkında fakihlerin farklı bakış açıları olmasından dolayı İslam bilgileri tarafından farklı tarifler yapılmıştır.

Bazı fakihlere göre bidat, Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan her şeydir. Buna göre de, sonradan ortaya çıkan şeyleri, **"Bid'at-ı hasene = iyi bidat"** ve **"Bid'at-ı seyyie = kötü bidat"** şeklinde açıklama gereği duyulmuştur.

Hz. Ömer (r.a.)'ın teravih namazını cemaatle 20 rek'at kıldıktan sonra, "Bu ne güzel bidat" demiş olması buna bir örnektir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.) teravih namazının tamamını cemaatle ve devamlı kıldırmamış, ümmetine farz olur endişesi ile ramazan ayının evvelinde 3-4 gün, 8 rek'at cemaatle kıldırması, rek'atların diğer geri kalanlarını da cemaat, evlerinde tamamlamıştır.

Diğer bazı âlimlere göre bidatın tanımı şöyledir: Hz. Peygamber'den sonra ortaya çıkan ve dinî hükümlere bir ilave veya eksiltme mahiyetinde olan her şeydir. Bu âlimlere göre bid'at-ı hasene kapsamı alanına sokulan şeyler aslında bidat değildir. Çünkü bu gibi şeylerin Kur'an ve sünnette dayanakları vardır. Bunun için, bunlara sonradan çıkmış şekliyle bakılamaz. Bizim kanaatımız da bu tanımı daha uygun olduğu yönündedir.

Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin rivayet ettikleri aşağıdaki hadîs-i şerifte ise, Resûlullah (s.a.v.) bidatın tanımı kendisi yaparak şöyle buyurmuşlardır: **"Sonradan ortaya çıkan her şey bidattır. Her bidat sapıklıktır ve her sapıklık da insanı ateşe sürükler."** (Müslim, Cuma, 43; Ebû Dâvûd, Sünnet-5; Nesâî, İydeyn, 22; İbn Mâce, Mukaddime, 7)

Huzeyfe b. Yemân'ın rivayet ettiği bir hadiste de: **"Allah, bidat sahibinin orucunu, namazını, sadakasını, haccını, umresini, cihadını, maddi yardımını ve şehadetini kabul etmez. O, kılın yağdan çıktığı gibi İslam'dan çıkar."** buyurulmaktadır. (İbn Mâce Mukaddime, 7/49)

Bu hadîs-i şerifler karşısında Müslümanların dikkatli davranarak bidatlerin neler olduğunu iyi araştırmaları ve bilmeleri lazımdır. Bidatler çok olabileceği için hepsini saymak mümkün değildir.

• Bidatlara Örnekler:

- Ölüleri hayırla anmak ve onlara dua etmek sünnettir. Ama ölüler için mevlit okutup, 40. ve 52. geceleri tertip etmek İslami hükümlere dayanmaz, bidattir.

- Ölülere türbe yapmak, mezarları süslemek, türbelere kurban kesmek, ölüden dilekte bulunmak, cenazeye çelenk göndermek, okunmuş Yâsîn satmak bidat ve dalalettir (sapıklık/sapkınlıktır). İslam bunları kabul etmez.

- Resûlullah'a selam ve salat ile dua etmek dinin emri ve gereğidir. Ama Resûlullah'ı anmak için törenler düzenlemek ve mevlit okutmak şeri delile dayan-

maz. Bunlar iyi bidat olarak görülebilir.

- Allah için sadaka ve zekât vermek dinin emri ve gereğidir. Tutulamayan orucu ve yeminin keffâretini vermek ise İslam'da vardır. Lakin devir çevirerek namazının af olunacağına inanmak şeri bir delile dayanmamaktadır.

Bidatlar alanları itibarıyla amelî ve itikadi diye ikiye ayrılır. Böylece mahiyetleri itibarıyla küfrü gerektiren veya gerektirmeyen bidatlar vardır.

Günümüzde Müslümanların hayatına pek çok bidatlar girmiştir. Bu sebeple dinin emrini yerine getirmek isteyen her kişi bu hususa dikkat etmelidir. Dinde eksiltme ya da ilave mahiyetinde olan söz, tavır ve davranışların yasaklanmış olup olmadığını bilmesi, güzelce ayıklayıp atması lazımdır. Burada müracat edilecek yegane kaynak ise Kur'an, sünnet ve bunların ışığı altında yazılmış Ehl-i sünnet eserleridir. Bidatların hükmü haramdır. Bunlardan sakınmak da vaciptir.

• Hurafeler

İslam'da olmadığı hâlde bütünüyle sonradan uydurulan ve genellikle İslam'ın gerçeğiyle bağdaşmayan batıl inançları veya çarpık davranış biçimlerini anlatan hikâyelerdir. Bunlar genellikle dinin bir parçası veya gereği olarak aktarılacağı gibi, kabul edenlerce sanki dindenmiş gibi görülen, gerçekte dinle ilgisi bulunmayan, dine sonradan katılmış hikaye ve rivayetlerdir. Nitekim hurafe kelimesinin kökeni de, bu tür bir olayın adlandırılması ile ilişkilidir.

Hurafe, gerçekte Arap kabilelerinden Uzle'ye mensup bir şahsın adı olup, anlattığı inanılmayacak şeylere de onun adına vurgulama yapılarak "hadîs-i hurafe" denilmiştir. Yani hurafenin uydurduğu temelsiz hikâyeler demektir.

Bu arada bir de İsrâiliyat vardır. İsrâiliyat, özellikle muharref Tevrat'tan aktarılan rivayetleri ve esâtîrden ibaret mitolojik hikâyeler ve efsaneleri bu konuda sayabiliriz.

• Hurafelere Bazı Örnekler

Matem için siyah elbise giyinmek. Cenazeleri, ıslık veya alkışla kaldırmak. Nazar değmiş hastaya kurşun dökmek, nazar boncuğu takmak. Salı günü çamaşır yıkamamak, geceleri tırnak kesmemek. Şeytan kulağına diyerek masaya vurmamak, türbelere el yüz sürmek, karga öttüğünde uğursuzluk saymak, yolda birisinin önünden tavşan veya kadın geçtiğinde uğursuzluk görmek, atta, arabada ve kadında uğursuzluk görmek, muska yazmak ve/veya yazdırmak, hırsız bulmak için cincilere başvurmamak, cincilik etmek, bazı şeylerde uğur ve uğursuzluk aramak. Çünkü İslam'da ve uğursuzluk yoktur.

Efsanelere örnek olarak ise, Peygamberimiz'in Miraç Gecesi'nde kırklar meclisine alınıp alınmaması hikâyesi, veya orada Türk milletini görmesi gibi uydurma ve maksatlı efsaneler gösterilebilir.

Cemaat

Sözlükte topluluk, komisyon, heyet, meclis anlamına gelir. İstılahta ise teşkilatlanmış insan topluluğudur.

Teşkilat ise, belli bir fikir ve gaye etrafında kurumlar hâlinde organlaşmış, manevi bağlarla yardımlaşma münasebetleri bulunan, planlı programlı ve hiyerarşik yapıda çalışan insanlar topluluğudur.

Dinimizde cemaatleşmek emredilmiştir. İlk insan Hz. Âdem (a.s.)'dan itibaren insan cemaatler hâlinde yaşamışlardır. Bu Allah'ın tabii bir kanunudur. Yalnızlık sadece Allah (c.c.)'a mahsustur. Her insan topluluğu mutlaka cemaatleşmek zorundadır. Onun için dinimiz iki kişi bir araya gelince mutlaka birisini imam, diğerini cemaat tayin etmiştir.

En küçük cemaat aile, en büyük cemiyet ise ümmettir. Küçük, büyük her cemaatin bir başkanı olmalıdır. Cemaat ve teşkilatın liderine başkan veya imam, ümmetin liderine de emir, imam veya halife denir. Cemiyetlerin mutlaka bir başkana ihtiyacı olduğu gibi ümmetin de mutlaka bir halifeye, imama veya emire ihtiyacı vardır ve olması zorunludur. Yüce Peygamberimiz'in vefatından sonra sahabenin acilen toplanıp farz olan cenaze işlemlerinden önce halifenin seçimine gitmeleri, halifenin veya emirin ne kadar önemli bir vecibe olduğunu göstermeye yeter.

• Biat

Emîre veya halifeye itaata biat denir. Her Müslümanın, Müslümanların emîrine biatı ve itaatı farzdır. Allah, Kur'ân-ı Kerîm'de: **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, resulüne itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin. Sakın ayrılığa düşmeyin, sonra zayıflarsınız ve gücünüz gider."** (Nisâ suresi, 59. ayet) buyurmaktadır. Burada açıkça görülüyor ki, emîre itaat vücubu ifade eden farzdır. Yine ayette, emîre itaatte iş ve yetki sahipleri olarak açıklanıyor. İlim sahipleri, fazilet sahipleri, atalar veya büyükler denmiyor. Ulu'l-emr deniyor. Ulu'l-emr, idareciler demektir.

Ayrıca Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicret etmezden önce sahabesinden biat almıştır. Kadın erkek bütün Müslümanlar biat etmişler, darlıkta ve zorlukta Hz. Peygamber'e itaat edeceklerine söz vermişler ve elleriyle sözlerini mühürlemişlerdir.

Sonuç olarak biatsız Müslüman düşünülemez.

SORULAR

1. Tarikat ne demektir?
2. Şeyh ve mürşit kelimelerini tarif ediniz.
3. Mürşid-i kâmil olmanın şartları nelerdir?
4. Şeriat nedir, tarif ediniz?
5. Şeriatın kaynakları nelerdir?
6. İslam'ın amele yönelik esaslarını kapsayan şeriat hükümleri kaç kısımdır; isimleri nelerdir?
7. İslam şeriatının tamamlanması kaç devrede olmuştur? İsimlerinizi yazınız.
8. Bidat nedir? Örnek veriniz.
9. Hurafe nedir? Örnek veriniz.
10. Cemaat nedir?
11. Teşkilat nedir?
12. Biat nedir?